

Schiphol en de oudste rechten van vogels

A.A. Blok

In 'Het Vogeljaar' (jaargang 28-(3) pag. 150-153) verscheen een artikel van de hand van A. Klaver, waarin voorlichting wordt gegeven over de vogelbestrijding op Schiphol. Vrijwel het zelfde artikel verscheen inmiddels ook in 'De Nederlandse Jager' 85(12): 380 & 85(14): 470.

Al eerder presenteerden vertegenwoordigers van de Schiphol-werkgroep zich in de landelijke pers (zie interviews in 'De Telegraaf' van 23 november 1979 en de NRC van 24 november 1979). Zowel in deze krantenartikelen als in 'Het Vogeljaar' worden uitspraken gedaan, die op zijn minst doen twijfelen aan de kwaliteit van het op Schiphol gevoerde beleid. De aanpak van het vogelprobleem op Schiphol heeft desondanks tot rigoreuze ingrepen in de natuur geleid. Niet alleen door afschot van vogels op Schiphol, maar ook door vernietiging van een nabijgelegen vogelrijk gebied (de Zandput bij Badhoevedorp). Dit laatste beheersaspect, het vogelarm maken van de nabije omgeving, blijft in het Vogeljaar-artikel zelfs ongesproken.

In alle genoemde publicaties van de Schiphol-werkgroep wordt een verhullend en rooskleurig, dat wil zeggen een milieu-vriendelijk getint beeld van het beheer op Schiphol gegeven. Het leek mij daarom voor de lezers van 'Het Vogeljaar' nuttig enkele kritische kanttekeningen en aanvullingen op deze voorlichting over het vogelbeheer op Schiphol te geven.

Ter voorkoming van misverstanden: ik onderschrijf volledig twee uitgangspunten uit het betoog van Klaver. Allereerst is er inderdaad geen twijfel over de oudste rechten, die vogels in vergelijking met de luchtvaart op het gebruik van het luchtruim hebben. Het is eveneens duidelijk dat vogels een ernstig gevaar voor de vliegveiligheid kunnen betekenen. Daar staat echter tegenover, dat ingrepen zoals biotoopvernietiging en het doden van bij de wet beschermde vogels alleen als uiterste maatregel aanvaardbaar zijn. Een absolute voorwaarde is dan dat de belangenafweging, die aan een dergelijke beslissing voorafgaat, uiterst zorgvuldig en met optimale deskundigheid moet geschieden.

Juist op dit punt is echter reden tot ernstige bezorgdheid en het is de bedoeling van dit commentaar dat te verduidelijken.

Doelstellingen en 'aangepast faunabeheer'

De uitstippeling en coördinatie van het vogelbestrijdingsbeleid op Schiphol gebeurt onder leiding van een stuurgroep van verschillende diensthoofden van de n.v. Schiphol. Als hoofd van de afdeling Onderhoud Terreinen is de auteur van het Vogeljaar-artikel lid van deze stuurgroep. Hij is daardoor in belangrijke mate zelf verantwoordelijk voor het gevoerde beleid en het doet wat vreemd aan dat deze relatie met Schiphol in het verhaal onvermeld gebleven is.

Volgens Klaver is er op Schiphol sprake van 'aangepast faunabeheer'. Faunabeheer veronderstelt echter meer dan het nemen van tégen de fauna gerichte maatregelen. Het beheer (afschot, verjaging, onaantrekkelijk maken van het terrein) is echter uitsluitend negatief. De term faunabeheer lijkt mij dan ook niet van toepassing, vogelbestrijding lijkt een meer reële benaming.

Gesteld wordt dat het beleid twee doelstellingen heeft: vergroting van de vliegveiligheid

en bescherming van landbouwgewassen. Eiders wordt gesteld dat de agrarische bedrijfsvoering op Schiphol ondergeschikt is aan de vliegveiligheid (zie onder 'a'). Er is dus in feite slechts één doelstelling waarop het beheer zich richt: de vliegveiligheid. Het lijkt mij beter dit dan ook volledig te erkennen.

Samenwerking met andere instanties

De indruk ontstaat dat het gevoerde beheer in intensief overleg met diverse instanties (onder meer CRM) tot stand komt. Dat lijkt mij een overdrijving van de werkelijke situatie.

De Schipholmensen nemen deel aan de in 1977 opgerichte landelijke Werkgroep ter Voorkoming van Aanvaring tussen Vogels en Civiele Luchtvaart (WVAVCL), waarin de in het artikel genoemde instanties ook zitting hebben. Binnen deze geheel vrijblijvende commissie wordt informatie verzameld en uitgewisseld. Dat is echter iets anders dan het in intensief overleg betrokken zijn bij de beleidsvorming op Schiphol. De relatie van Schiphol met bijvoorbeeld CRM is beperkt tot de aanvraag van afschotvergunningen en het toezenden van afschotgegevens... De inbreng van externe deskundigen en biologische of ornithologische organisaties blijkt nergens uit. Ondanks de suggestie van het tegendeel (zie interview Noordhollandse Courant van 11 december 1979) wordt geen gebruik gemaakt van de kennis van omringende vogelwerkgroepen en individuele ornithologen. In de WVAVCL is de particuliere natuurbescherming niet vertegenwoordigd en die van de overheid is in feite beperkt tot de aanwezigheid van Peter Lina, namens CRM.

Wetenschappelijke deskundigheid en onderzoek van het vogelgevaar

Tot op de dag van vandaag ontbreekt in het Schipholteam een bio- of ornitholoog, c.q. iemand met wetenschappelijke scholing. Wel

bestaat er een relatie met de georganiseerde jacht (verschillende teamleden zijn zelf jager.) Klaver schrijft af en toe in De Nederlandse Jager en dit is merkbaar aan verschillende uitspraken.

Jaren geleden, nog vóór de oprichting van de huidige werkgroep, die zo'n drie jaar bestaat, heeft een biologie-student in het kader van zijn doctoraal onderzoek gedaan naar het vogelprobleem op Schiphol. Dat resulteerde toen niet in grote veranderingen van het beleid(!). Desondanks zijn sommige van de aanbevelingen nu alsnog overgenomen.

Nu lijkt het alleszins redelijk van de beleidsmakers op Schiphol een behoorlijke ornithologische kennis te mogen verwachten. Voorts lijkt het niet overbodig te beschikken over mensen, die een wetenschappelijk verantwoorde evaluatie van het gevoerde beleid kunnen maken. Maar een aantal uitspraken uit de eerder genoemde kranten-interviews geven wat betreft de vereiste ornithologische deskundigheid ernstig te denken. Ter illustratie een tweetal voorbeelden: 'het totaal aantal vogels in Nederland neemt nog steeds toe' en 'sinds 1974 zijn verscheidene insecticiden verboden, waardoor de vogelstand groter is geworden' (Klaver in NRC 24 november 1979). Van zulke uitspraken raak ik verbijsterd. Let wel: vanuit deze achtergrond wordt beslist over het lot van de vogels op en om Schiphol. Ook het Vogeljaar-artikel geeft te denken over het niveau van deskundigheid van de beleidsmakers op Schiphol. Zien wij nog even af van het nogal slordig gebruik van termen (standfauna(?), doortrekkers e.d.), dan blijft er nog genoeg over om de wenkbrauwen te doen fronsen.

Fundamenteel voor het vogelbestrijdingsbeleid zijn de statistieken over de vogel/vliegtuig botsingen. Hiervan wordt in het artikel slechts één simpel gegeven overgelegd: '60% van de aanvaringen vinden plaats met meeuwen en Kieviten'. Ik vraag mij af waarop een zo fundamenteel gegeven is gebaseerd. Helaas maakt de Schiphol-werkgroep het beoordelen van deze zaken erg moeilijk, door geen verslagen aan de buitenwacht uit te brengen. Het zou mij echter niet verwonderen, als dit berust op telling van langs de startbaan doodgevonden vogels. Als dat zo is, is de bewering van de heer Klaver onzin. Vogels, die echt betrokken zijn bij een aanvaring worden door de botsing volledig vernield en kunnen alleen door gespecialiseerde ornithologen met behulp van de nieuwste technieken worden herkend (geïntereseerden worden verwezen naar het artikel van L.S. Buurma & J.G. Brom in 'Veilig Vliegen' 27(1) : 9-13).

Zekerheid dat dergelijke vogelresten inderdaad van aanvaringen rond de startbaan afkomstig zijn is er niet. Ook de analyse van aanvaringsstatistieken blijkt lastiger dan tot voor kort nog gedacht werd (zie eveneens Buurma & Brom).

Gave en doodgevonden vogels zijn vrijwel ze-

ker aan hun eind gekomen doordat ze in de 'sloopstream' van de opstijgende vliegtuigen zijn geraakt en geven dus geen enkele indicatie van de ware boosdoeners. Als op dergelijke interpretaties het beleid wordt gefundeerd zou dat een treurige zaak zijn.

Ook op andere wijze wordt duidelijk dat er nogal wat vraagtekens bij de grondslagen van het gevoerde beleid kunnen worden gezet. Zo wordt gesteld dat de vogels één maal per drie weken worden geteld. Hoe kan bij deze telfrequentie het effect van korte termijnbestrijdingsmiddelen als afschot en verjaging beoordeeld worden?

In het algemeen geldt trouwens dat de werkgroep op Schiphol op het gebied van het afleggen van verantwoording van het gevoerde beleid in gebreke blijft. Ook nu weer worden geen exacte gegevens over aanvaringen vermeld. Nergens wordt duidelijk gemaakt in hoeverre het effect van de genomen maatregelen wordt onderzocht en welk ondersteunend onderzoek over de lokale avifauna en het gedragspatroon van de op de luchthaven verblijvende vogels wordt gedaan. Hierover heb ik geen enkel verslag kunnen vinden. Bestaan dergelijke effect-rapporteringen ook niet?

Het afschot van beschermde vogels

De voorlichting van de vogelbestrijders op Schiphol over het afschot is versluierend en geeft een te rooskleurig beeld van de werkelijke situatie. Dat geldt ook voor de motivering en de aard van het gepleegde afschot. Onduidelijk is wat bedoeld wordt met 'minimale bezetting' en 'het wegnemen van pogen tot standuitbreiding' als anderszijds in het zelfde betoog wordt beweerd, dat bekend is dat vogels in betrekkelijk korte tijd een aantrekkelijk terrein kunnen herbevolken. Dit zijn tegenstrijdige opmerkingen. Referentie aan vage Russische bronnen doet vreemd aan: er is weinig biologisch inzicht voor nodig om te erkennen dat het afschieten van zeer algemene vogelsoorten in een klein gebied, temidden van dicht met soortgenoten bevolkte terreinen, gelijkstaat aan de 'zinnigheid' van het graven van een put in de oceaan.

Bij het bespreken van methoden van verjaging en het afschieten wordt trouwens niets gezegd over het mobiliteit-verhogende effect daarvan. Hoe meer de vogels op de wieden gaan, hoe groter de kans op een botsing met een vliegtuig zou het middel hier niet erger dan de kwaal zijn?

Ten slotte: waarom vermeldt de heer Klaver de werkelijke afschotgegevens niet? Hij beperkt zich tot de mededeling dat meeuwen worden afgeschoten bij 'ernstige meeuwenoverlast' (welke normen zijn daarvoor?). Misschien is de werkelijkheid publicitair minder aantrekkelijk. Daarom hier een aanvulling.

Krachtens de bepalingen in de voor afschot verleende ontheffingen van het ministerie van Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk Werk (CRM) moeten de beschermde soorten worden afgegeven aan het ITZ (Instituut voor

Taxonomische Zoölogie) te Amsterdam. Daaruit blijkt, dat het afschot na het instellen van de werkgroep op Schiphol sterk is toegenomen. Vóór april 1977 werden beschermde vogel slechts incidenteel geschoten. Sindsdien zijn echter 181 afgeschoten individuen afgegeven: namelijk: 129 Scholeksters, 51 Blauwe Reigers en 1 Kievit (meeuwen zijn in deze statistiek niet opgenomen, omdat hiervoor geen afgifte-plicht bestaat).

Een merkwaardig 'tableau' gezien de door de heer Klaver zelf gememoreerde hoge betrokkenheid van Kieviten bij aanvaringen. Wat is dan het argument voor het afschot van juist deze soorten? Van Blauwe Reigers vertelt de heer Klaver in zijn artikel immers dat deze 'rustig in de randsloten vissen!' Ook in de militaire bird-hitparade behoren Scholeksters en Blauwe Reigers niet tot de 'toppers' (zie Buurma & Brom).

Zeer verontrustend is, dat liefst 27 van de 51 Blauwe Reigers in het broedseizoen zijn afgeschoten (in april 1978 zelfs een maximum van 13 exemplaren). Het is mij volmaakt onduidelijk waarom het reigerafschot juist dan zo intensief moet zijn. Door binding aan de kolonie is het aantal in de foerageergebieden verblijvende Blauwe Reigers dan immers minimaal. Bovendien zijn het ervaren vogels, die uitstekend in het terrein thuis zijn en alleen daarom al minder risico leveren dan de massaler voorkomende jonge vogels in het najaar. Kortom: waarom alweer dit beleid? Hoewel ing. Klaver elders gewag maakt van de morele aspecten van de vogelbestrijding en de suggestie wekt een echte natuurminnaar te zijn, is het afschot van broedvogels, met als gevolg kreperende jongen en het verloren gaan van de legfels niet bepaald een verheffende zaak. Overigens: de Scholeksters werden allemaal in het broedseizoen (april-juli) geschoten.

Twijfel over de zorgvuldigheid waarmee dit alles wordt verantwoord bekruipt je ook weer als blijkt, dat de ringgegevens van de afgeschoten vogels niet altijd door de Schipholmensen werden doorgegeven. Is het voor de beleidsbepaling dan niet interessant te weten wat de herkomst is van deze vogels? Het dempen van de ornithologisch uiterst waardevolle zandput (verblijfplaats van onder meer Bruine Kiekendief, Kluut, Porseleinhoen en dergelijke) gebeurde toch ook op grond van de (bewezen?) herkomst van Kokmeeuwen uit dit gebied?

Dit commentaar is geen uittputtende opsomming van alle twijfels die rond de vogelbestrijding op Schiphol bestaan. Maar ik neem aan dat duidelijk is geworden, dat een critische bezinning, op wat zich op Schiphol afspeelt, dringend nodig is. Hopelijk worden de verantwoordelijke instanties zich beter bewust van hun verplichtingen terzake. Het is noodzakelijk dat de werkgroep op Schiphol beter verantwoording aflegt over het gevoerde beleid. Ten behoeve van een beheer, waarbij zowel de veiligheid van de mens als die van de vo-

gels optimaal gediend wordt, zijn vogelaars en milieubeschermers zeker bereid hun deskundige medewerking te verlenen. Vogels hebben inderdaad de oudste rechten op ons luchtruim. Laten wij er dan vooral voor zorgen, dat die rechten zo veel mogelijk geëerbiedigd worden.

■ A.A. Blok, Vrijheidslaan 60 III, 1078 PN Amsterdam.

De aarde is van ons allemaal

Dit boek kunnen wij van harte aanbevelen voor kinderen (vanaf 9 jaar) van milieubewuste ouders, maar ook ouderen zullen zowel de kleurige instructieve tekeningen als de tekst met genoegen bekijken en lezen.

Voor ons eigen bestwil zullen wij snel moeten leren hoe wij met onze omgeving moeten omgaan. Plant, dier en mens hebben elkaar hard nodig. In dit kijkboek vertelt bioloog Lars-Henrik Olsen kort en nuchter en zo helder dat iedereen het kan begrijpen, wat dieren en planten nodig hebben om te kunnen leven en hoe ze van elkaar afhankelijk zijn. Als extra bijlage is voor in het boek een uitvouwbare kringloop-waaler toegevoegd. Aan de vertaling werd veel zorg besteed.

Lars-Henrik Olsen: De aarde is van ons allemaal. 47 pag., omslag en tekeningen Inger Marie & Leif Ringtved (1980). Oorspr. titel: Lad naturen leve - vi er en del af den. Vertaling Henk van Halm. Uitg. Ploegsma, Amsterdam. Prijs f 15,90.

Vogelveldgids van Europa

Intussen zijn wij de tel kwijtgeraakt van het aantal verschenen vogelveldgidsen in Nederland. Het afwijkende van deze gids is dat de afbeeldingen van de Europese vogels uit 613 kleurenfoto's bestaan die aan het begin van het boek gerangschikt zijn naar biotoop, kleur en vorm van de vogels. Hierdoor wordt de mogelijkheid gegeven vogels te determineren naar kleurenfoto's, hoewel dit bij sommige soorten onoverkomelijke moeilijkheden zal opleveren. Prachtkleden, winter- en jeugdkleden van een zelfde soort kunnen op geheel verschillende plaatsen onder de foto's te vinden zijn. Het zou daarom goed zijn geweest als bij de afbeeldingen vermeld zou zijn welk kleed of welk geslacht is afgebeeld (489 Roodborst, eerstejaars kleed). De beschrijvingen bevatten de gebruikelijke gegevens: veldkenmerken, geluid, biotoop, nest, verspreiding en aanvullende gegevens. De bewerking uit het Engels is kennelijk met veel zorg geschied, maar de vermelde gegevens geven niet veel meer dan andere vogelboeken en zijn soms zelfs wat oppervlakkig gehouden. In de marge zijn de verspreidingskaarten toegevoegd en af en toe een tekeningetje. Er is niet vermeden nestfoto's te gebruiken. De Witstultgierzwaluw zouden wij liever Kaffergerierzwaluw willen noemen omdat er meer gierzwaluwsoorten met wit op de stuit voorkomen.

Stuart Keith & John Gooders: Kosmos Vogelveldgids van Europa. 759 pag., 613 kleurenfoto's, 408 verspreidingskaarten. Nederlandse vertaling: Ruud Rook mmv Hilde Bult, Ton Dorresteyn, Rob Goldbach, Ted Hoogendoorn, Jan van Kreuningten, Jacques de Raad, Wim Ruitenbeek en Ko Zweeres. Uitg. Kosmos bv., Amsterdam. Prijs f 39,50.